

نقش مساجد در تاریخ اسلام و اهمیت آن در میان مسلمانان برکتر کسی پوشیده است، بالاخص نقش تعیین کننده این مکان مقدس در دین اسلام و تحولات صدر اسلام موضوعی است که مورد وفاق صاحب نظران و پژوهندگان تاریخ اسلام است. جایگاهی که پیامبر نه صرفاً از آن به عنوان محلی برای برگزاری مراسم و مناسک عبادی استفاده می نمود بلکه مسجد در صدر اسلام کانون تحولات سیاسی - اجتماعی بوده و پیامبر تمامی تصمیمات سیاسی - نظامی را در آن محل و با مشورت یاران خویش اتخاذ می نمود. از منبر آن هم برای دعوت و ارشاد و هم برای اعلام پیام خداوند و انجام رسالت خویش استفاده می کرد و حتی برای بسیج نیروها و اعزام آنان به نبرد با دشمنان از پایگاه مسجد بهره می برد. کوتاه سخن اینکه مسجد در صدر اسلام کانون فعالیتها، مرکز تصمیمات و محل اجرای دستورات پیامبر بود.

این نقش ویژه مسجد در طول زمان با نوساناتی روبرو گشت و هر چند دیگر آن مرکزیت دوران پیامبر را نداشت اما همواره کانون مهم و اثرگذار در تاریخ مسلمانان و جوامع اسلامی به شمار می رفت. در انقلاب اسلامی نیز نقش مساجد به عنوان کانونهای مبارزاتی نقشی ویژه و بی بدیل بود و همواره وعظ و مبلغین از منبر وعظ و خطابه برای افشای مفاسد رژیم و رساندن پیام رهبر انقلاب به گوش مردم و دعوت آنان برای مبارزه با رژیم پهلوی استفاده می کردند.

در این میان یکی از مهمترین و اثرگذارترین مساجد کشور در جریان تحولات انقلاب اسلامی «مسجد هدایت» بود. مسجد هدایت به عنوان یکی از مهمترین کانونهای مبارزه سیاسی-مکتبی، سابقه ای ممتد و مستمر در نهضت اسلامی مردم ایران دارد. اهمیت این مسجد به واسطه امام جماعت آن، یعنی آیت الله طالقانی بود. آیت الله طالقانی زمانی امامت جماعت مسجد هدایت را عهده دار شد که این مسجد مانند بسیاری از دیگر مساجد آن زمان - مکانی بود که تنها در ایامی خاص مانند محرم گشوده می شد و بیشتر در آنجا مراسم سوگواری و مجلس ختم و ... برگزار می گردید.

اما آیت الله طالقانی، با آزاداندیشی و مخاطب شناسی و نیز رویکرد نوگرایانه در اندیشه دینی، توانست بزودی آن مسجد را به کانون توجه افشار مختلف جامعه و بویژه دانشجویان و دانشگاہیان تبدیل نماید. آزاد اندیشی و تفکر دینی اصیل آیت الله طالقانی باعث تحولی بزرگ در تاریخ مسجد هدایت و به تبع آن در دیگر مساجد گردید و جایگاه آن را به جایگاهی نزدیک به آنچه در زمان صدر اسلام و دوره ای که حضرت محمد (ص) از مسجد برای انجام همه امور اجتماعی و سیاسی بهره می برد، رساند.

آیت الله طالقانی از نخستین کسانی بود که با برقراری جلسات تفسیر قرآن خود در مسجد هدایت و دعوت روحانیون انقلابی برای سخنرانی، پای جوانان علی الخصوص دانشجویان را به مسجد گشود، آن هم در زمانه ای که مراکز تفریحی، سینماها، مجالس رقص و ... به شدت فعال بوده و فساد را در میان جوانان تا سرحد ممکن تبلیغ و تشویق می کردند. بنابراین آیت الله طالقانی با اندیشه والای خویش مسجد هدایت را که به مانند دیگر مساجد هم عصر خود کارکردی صرفاً عبادی داشت، را تبدیل به محلی روشنگر با ویژگیهای قرآنی - سیاسی نمود.

آیت الله طالقانی در مسجد هدایت و با رویکردی نوین برگرفته از آرای عالم نواندیش بزرگ اسلامی، سید جمال الدین اسدآبادی تفسیری نو از قرآن ارائه نمود.

و آن مکان مقدس را به محوری برای مبارزه سیاسی - مکتبی علیه رژیم تبدیل کرد. به گونه ای که نام مسجد هدایت اکنون قرین و مرادف با مبارزات انقلابی است و همگان براهمیت و جایگاه ویژه آن مسجد در نهضت اسلامی اذعان دارند و عده ای نیز حتی براین باورند که «اگر مسجد هدایت نبود، حسینیه ارشاد هم نبود» زیرا نسلی که مبارزه و مفهوم انقلابی آن را در مسجد هدایت آموخت و در آنجا پای به میدان مبارزات انقلابی گذاشت بعداً در حسینیه ارشاد تا پیروزی انقلاب اسلامی این سیر را ادامه داد.

بنابراین با توجه به نقش بسیار تعیین کننده و ویژه مسجد هدایت در نهضت اسلامی و در جریان مبارزات انقلابی، شناخت بهتر و بیشتر این مکان مسجد و واکاوی تأثیرات و روند جریان مبارزاتی که در این مسجد شکل گرفت از اهمیت والایی برخوردار است. با عنایت به این برجستگی و اهمیت مسجد هدایت در انقلاب اسلامی، جلیل امجدی به تدوین تاریخ شفاهی مسجد هدایت که بی شک گوشه مهمی از تاریخ شفاهی انقلاب اسلامی است پرداخته است. نویسنده در مطالعه موضوع مورد اشاره به آیت الله طالقانی و فعالیتهای ایشان در مسجد هدایت به عنوان موضوع محوری توجه نموده است و با توجه به اینکه پس از رحلت آیت الله طالقانی دسترسی مستقیم به خاطرات ایشان نبوده است، در این اثر از روایات شفاهی دانش آموختگان آن مسجد و شاگردان آیت الله طالقانی استفاده شده است و در مورد آیت الله طالقانی و نقش ویژه ایشان نیز مبنای مطالعات نویسنده برپایه آثار مکتوب و اسناد برجای مانده از ایشان علی الخصوص اسناد و پرونده آیت الله طالقانی در ساواک و مجموعه اسنادی که با عنوان «پاران امام

به روایات اسناد ساواک» منتشر شده است بهره برده و تحقیقی جامع و در خور درباره نقش مسجد هدایت در تاریخ انقلاب اسلامی به دست داده است.